

VATANPARVARLIK RUHI IFORI FREDERIK SHOPEN IJODIDA

Atkiyoyeva Ruxshona

Farg‘ona davlat universiteti
San’atshunoslik fakulteti
“Musiqa ta’limi” yo‘nalishi
1-bosqich talabasi.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XIX asrning birinchi yarmida yashab ijod qilgan, polyak kompozitori, mohir sozanda, fortepiano ijrochisi, Buyuk Fransuz revolyutsiyasi davri guvohi Frederik Shopenning kitob zarvaroqlarida yozilmagan hayotiy kechinmalar va chuqur tahlil qilinmagan asarlari haqida fikrlar yuritiladi. Qolaversa, uning asarlaridagi vatan ruhining xalq kuylarida yorqin ifodalanishiga doir mulohazalar atroflicha keltiriladi.

Kalit so‘zlar: kompozitor, royal, miniatyura, preludiya, mazurka, polonez, menuet, badiiy etyudlar, ballada, skerso

XIX asrning birinchi yarmida yashab ijod qilgan Shopen kompozitor bo‘lishi bilan birga juda mohir sozanda , fortepiano ijrochisi ham bo‘lgan. Shuning uchun u asosan fortepiano sozi uchun asarlar yozgan. Kompozitor bu sozni barcha xususiyatlarini juda yaxshi bilgan, fortepiano ijrochiligi san’atini yangi ijro usullari bilan boyitgan.

Royal - Shopenning sevimli cholg‘u sozi bo‘lgan. Bu universal cholg‘u bo‘lib, unda ijro orqali inson qalbining eng nozik tomonlarini, sirli fikrlarini, qalb tug‘yonlarini ifodalab berish mumkin. Nafaqat Shopen balki ko‘plab kompozitorlar ham aynan shu cholg‘u sozining o‘zidagina o‘lmas, umrboqiy asarlar yaratgan. Shopenning fortepiano uchun yozgan asarlarini eshitgan kishining ko‘z o‘ngida simfonik orkestorning qudratli ijrosi gavdalanadi. Shopen fortepiano ijodining janrlari va shakllari musiqiy romantizmning eng muhim sifatlarini umumlashtiradi. Shopen ijodida miniatyura va yirik shaklli asarlar bir xil o‘rin egallaydi. U romantik asosda preludiya janrini qaytadan jonlantirdi, badiiy etyudning ajoyib namunalarini yaratdi. Mazurka, polonez, balladani mustaqil fortepiano janrlari sifatida butun dunyoga tanitdi. Shopen yaratgan noktyurnlar tungi tabiat lirikasining yorqin va betakror namunalaridir.

Frederik Shopen 1810-yil 1-martda Polshada tavallud topgan. Musiqaga bo‘lgan qiziqishi onasi tomonidan polyak xalq kuylarini eshitishi ta’sirida erta vujudga kelgan. Yoshligidan fortepiano ijrochiligiga qiziqqan va umrining so‘ngiga qadar shu cholg‘u soziga sodiq holda asarlarga jon bergen.

1830-1831 yillar Venada, 1832-yil Parijda yashab, aynan shu davrlarda ko‘plab asarlar yozgan.

Shahrining xalqchil, vatanparvarlik, romantik ijodi polyak musiqasini jahonga tanitdi. Eng nozik ruhiy jarayonlarni aks etgan, ayni paytda kuchli dramaturgik rivojiga ega bo‘lgan asarlari barcha ovozlarni kuychanligi, garmoniyaning o‘ziga xosligi, o‘zgarishlarga boy va kompozitsion mukammal rivoji bilan ajralib turadi. Fortepiano uchun 2 ta konsert, 3 ta sonatasida Betxoven simfonizmini an’analarni davom ettirdi.

O‘smirlik davrida u yashab turgan muhit bevosita Fransuz revolyutsiyasi to‘ntarilishi davriga to‘g‘ri keladi. Oиласining iltimosiga ko‘ra u majburan Fransiyaning Parij shahriga ko‘chib ketadi. U yerda urush va notinchlikdan yiroqda bo‘lishiga

qaramay vatan sog‘inchi iztirobi bilan ijod qilishdan to‘tamaydi. Bir necha bor uyga qaytishga harakat qiladi, lekin ming afsuski uning oilasi va do‘satlari uni Polshaga kelishiga qarshilik ko‘rsatadi.

Shopen ijodida juda ko‘p yangiliklarni uchratish mumkin. Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek u romantizmning yorqin vakilidir. Uning fortepiano asarlarida romantizm oqimining asosiy mavzusi bo‘lgan insonning ichki dunyosi, ruhiy olami, his tuyg‘ulari va ichki kechinmalari mahorat bilan tasvirlab berilgan. Shuni anglash mumkinki, Buyuk Fransuz revolyutsiyasi yangi romantizm oqimini paydo bo‘lishiga turtki bo‘ldi. Sababi, urush va notinchlikdan charchagan xalq bevosita hayolot olamiga sho‘ng‘ishni, orzu qilishni va doim qora kuchlar ortidan yorug‘ kunlar kelishini orzu qilishdan to‘xtamas edi.

Shopen ijodiy yo‘li davomida o‘n yetta vals yozgan. Ularni musiqaning xarakteriga qarab ikki guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruhga sho‘x, quvnoq xarakterdagi valslar kiradi. Ikkinci guruhga g‘amgin, lirik xarakterdagi valslar kiradi. Bu valslarda vatanni sog‘inish, uni qo‘msash hissi ifodalangan. Bu valslarga raqs tushib bo‘lmaydi. Shopen valslari o‘sha davrdayoq katta shuhrat qozongan. Ularning ko‘pchiligi simfonik orkestr ijrosi uchun moslashtirilgan.¹

Etyud-pedagogik maqsadlarda yozilgan asar bo‘lib, u ijro texnikasini oshirishga yordam beradi. Ammo Shopen yaratgan etyudlar haqida bunday deb bo‘lmaydi. Ularni ijro etish uchun o‘quvchi emas, balki mohir ijrochi bo‘lish kerak. Shopen etyudlari yuksak darajadagi badiiy etyudlardir. Kompozitor yigirma yetta etyud yozgan. Ularning barchasi murakkab asarlar bo‘lib, ijro etish juda katta mahorat va tabiiy qobiliyatni talab qiladi. Etyudlar deyarli pessa darajasiga yetkazilgan. Bu etyudlar g‘amgin, lirik, fojeali xarakterda. Vatan mavzusi aks ettirilgan 3 sonli mi major etyudi bunga yorqin misoldir. 12-sonli do minor etyudi juda mashhur bo‘lib, “inqilobiy etyud” degan nomni olgan. Unga kompozitor Polshadagi xalq qo‘zg‘olonini tasvirlagan. Shopen yaratgan etyudlar bu janrning kelajakda rivojlanishiga muhim zamin yaratdi.²

Shopen asarlari kompozitor hayotlik davrdayoq katta shuhrat qozongan. Bugungi kunda ham Shopen barcha musiqa san’ati ixlosmandlari va butun jahon fortepiano ijrochiligining eng sevimli kompozitorlaridan biri hisoblanadi. Ushbu kompozitorning yaratgan musiqiy asarlari bolalar musiqa va san’at maktablari, ixtisoslashtirilgan san’at maktablari, texnikum va konservatoriyyada ijro qilinishi majburiy bo‘lgan asarlar ro‘yxatidan joy olgan.

¹ “Xorijiy mamlakatlar musiqa adabiyoti”. B.R.Yakubov. Darslik uchun qo‘llanma.

² Xorijiy musiqa adabiyoti o‘quv qo‘llanmasi. A.X.Trigulova. 2009-yil.

1927-yildan Vorshavada Shopen nomidagi xalqaro pioninochilar tanlovi o'tkazilmoqda. 1934-yildan Shopen instituti (1950-yildan Shopen jamiyati), 1932-yildan Jelyazova Molyada memorial, uy-muzeyi faoliyat ko'rsatmoqda.¹

O'zbekistonda shahrining barcha asarlari pedagogik va konsert repertuarlaridan o'rinni olgan, Navoiy teatrida "Shopeniana" baleti sahnalaشتirilgan va hozirgacha ijro faoliyatini olib bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. "Xorijiy mamlakatlar musiqa adabiyoti". B.R.Yakubov. Darslik uchun qo'llanma.
2. Xorijiy musiqa adabiyoti o'quv qo'llanmasi. A.X.Trigulova. Nashriyot 2009.
3. O'zbekiston ensiklopediyasi kitobi.
4. Zyouz.com elektron kutubxonasi adabiyotlari.
5. Achildiyeva, M. (2023). PATNISAKI ASHULANING IJTIMOIY JARAYONDA FALSAFIY TARAQQIYOTI XUSUSIDA. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 1(2), 254-266.
6. Achildiyeva, M. (2023). QADIMGI DAVR CHOLG 'U SOZLARI VA ULARNING KELIB CHIQISHI. DENMARK" THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC PROGRESS IN MODERN SOCIETY", 14(1).
7. Achildiyeva, M., & Mohinur, M. (2023). O 'ZBEK SAN'ATINING ZABARDAST HOFIZI JO 'RAXON SULTONOV. DENMARK" THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC PROGRESS IN MODERN SOCIETY", 14(1).
8. Achildiyeva, M., & Sabina, B. (2023). ALISHER NAVOIY ASARLARIDA MUSIQIY ATAMALAR. Gospodarka i Innowacje., 34, 494-498.
9. Achildiyeva, M., & Atkiyoyeva, R. (2023). O 'ZBEK MILLIY BALETLARINING PSIXO-ESTETIK AHAMIYATI. Gospodarka i Innowacje., 34, 485-489.
10. Ikromova, F. Y. Q., & Achildiyeva, M. (2023). XOR SAN'ATINING KELIB CHIQISH TARIXI, UNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O 'RNI VA AHAMIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(5), 320-325.
11. Achildieva, M., & Ikromova, F. (2022). THE USE OF MAQOM METHODS IN THE OPERA "LEYLI AND MAJNUN" BY REINGOLD GLIER AND TOLIBJON SODIKOV. Science and Innovation, 1(4), 23-28.

¹ O'zbekiston ensiklopediyasi. 2-jild.

12. Xojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). PROBLEMS OF PERFORMING MUSICAL STAGE WORKS (ON THE EXAMPLE OF THE OEUVRE OF UZBEK COMPOSERS). *Science and Innovation*, 1(4), 29-33.
13. Khojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). Look at the Polyphony and Theoretical Heritage of SI Taneev. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 8, 87-89.
14. Hojimamatov, A. (2022). CHANG CHOLG ‘USI TARIXIGA BIR NAZAR VA UNING ORNAMENTAL BEZAKLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 265-275.
15. Xojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). МУСИҚИЙ САҲНАВИЙ АСАРЛАРНИНГ ИЖРОЧИЛИК МУАММОЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН КОМПОЗИТОРЛАРИ ИЖОДИ МИСОЛИДА). *Science and innovation*, 1(C4), 29-33.
16. Xojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). МУСИҚИЙ САҲНАВИЙ АСАРЛАРНИНГ ИЖРОЧИЛИК МУАММОЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН КОМПОЗИТОРЛАРИ ИЖОДИ МИСОЛИДА). *Science and innovation*, 1(C4), 29-33.
17. Achildiyeva, M., Khojimamatov, A., Dilafruz, Y., & Ikromova, F. (2021). Uyghur Folk Singing Genre. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(10).
18. Achildiyeva, M. (2022). SHASHMAQOM MUSHKILOT BO'LIMINING NAZARIY ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 344-352.
19. Achildieva, M., & Ikromova, F. (2022). РЕЙНГОЛЬД ГЛИЭР ВА ТОЛИБЖОН СОДИҚОВНИНГ «ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН» ОПЕРАСИДА МАҚОМ ЙЎЛЛАРИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ. *Science and innovation*, 1(C4), 23-28.
20. Achildiyeva, M., Xojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). Shashmaqom saboqlari: "Navo" maqomi xususida. *INTERNATIONAL JOURNAL FOR ENGINEERING AND MANAGEMENT RESEARCH*, 11(01), 55-58.
21. Achildiyeva, M., Khojimamatov, A., Dilafruz, Y., & Ikromova, F. (2021). Uyghur Folk Singing Genre. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(10).